

koromban elvitt a rendőrség. Aki szeretetről beszél, azt leütöm! — Kértem a Lelket, mert tehetetlen voltam ezzel az emberrel szemben. És aztán azt mondtam: igaz van, nekem könnyű és nem értek hozzá. De nagyon köszönöm, amit elmondott. A kint lévő embereknek szüksége van rá. Megengedi, hogy elmondjam konferencia-beszédemben? — Igen. — És így helyreállt a kontaktus köztünk. — De talán magának is szüksége van arra, hogy megtudja, mi történik kint. Mert nem lesz mindig itt. Megengedi, hogy meglátogassam, ha erre járok? — Igen. — És aztán megkérdeztem: van felesége? Erre zokogni kezdett és ömlött belőle a szó. Van feleségem, tolókcocsiban. Nagyon szeretjük egymást, de már két éve nem láttam. — A férfi agresszivitása roppant sebzettségéből származott. Szavaim a szeretetről a legérzékenyebb pontján érintették. Akit szeretett, attól el volt zárva. — Ha erőszakra erőszakkal válaszolunk semmit sem ér, semmire sem jó. Kérjük a Szentlelket, hogy alakítsa át szívünket, hogy úgy tudjuk elfoglalni helyünket a családban, a közösségben, mint békességszerző. Legyen közösségünk szerető egyesítő közösség, ahol elfogadják a különbözőségeket.

János 8. fejezetében olvassuk a házasságtörőasszonynak a történetét. Jézus tanít a templomban, egyszer csak behurcolnak egy nőt, házasságtörésen érték. Az írástudók és farizeusok csapdát állítanak Jézusnak, el akarják venni Jézus hitelét. Nem a nővel törődnek, hanem azzal, hogy mit mond Jézus. De Jézus nem mond semmit. Ir a homokban. — Aki bűn nélkül van közületek, az vesse rá az első követ. — Csend lett. Az emberek elszivárogtak és Jézus egyedül marad az asszonnyal. Jézus hangja megváltozik: Hol vannak vádlóid? Az asszony, aki mindenféle érzelmi viharon ment át ránéz Jézusra és azt mondja: elmentek, nem ítélték el. — Én sem ítélek el, menj és többé ne vétkezzél! — Jézus azt akarja, hogy talpra álljon, békével éljen magával, családjával és az emberekkel.

Jézus azt akarja, hogy élő és boldog emberek legyetek. Fontos, hogy megértsük, mi a bűn. Minden bűnt a házasságtörés szimbolizál. Jézus az élővizek forrását kínálja nekünk és mi mégis mérgezett vizet iszunk. Ez Istennek nagy szenvedése: — Te elfordultál Tőlem, pedig Én az életet akartam neked adni! —

Ez a házasságtörőasszony: mindegyikünk. A bűn az, ha elfordulunk Jézustól. Mi jobban szeretjük a halált, mint az életet, mely veszélyes, melynek gyümölcsöt kell hoznia. Mi a depresszióinkban akarunk maradni. Nem bízunk abban, aki azért jött, hogy életet adjon. Jézus pedig így szól: Menj és ne hagyj el soha! Tedd kezedet a kezembe és ne félj, veled vagyok! Velem merjél szeretni, velem merjél közösséget alkotni, velem merd kinyitni a szívedet, velem merd befogadni a szegényt. — A mi bűnünk, hogy nem hiszünk Jézusban, nem hiszünk a szeretet kockázatában: — Menj és tedd kezedet a kezembe és maradj velem!

A lelki gyakorlat a felszabadulás ideje. Használjátok ki, hogy nektek megbocsájtanak. — Mi mind sérültek vagyunk. A nagyon sérült embernek szüksége van arra, hogy felszabaduljon a szavak által, hogy elmondjuk szegénységünket, amikor elfordultunk Istentől és ehhez kell valaki, aki meghallgasson. Én is beléphetek a megbocsájtás és kiengesztelődés folyamatába. A saját családomban, közösségemben. Mert arra vagyunk hivatva, hogy ne csak Jézus tanítványai legyünk, hanem jelenlétét jelenítsük is.

Köszönöm, türelmeteket és néhány kérdést diktálnék föl, ki-ki azon gondolkozzék, amire a Lélek indítja. Tehát:

— Mi bánt most engem?

— Milyen előítéleteim vannak?

— Hogyan Isten jele számomra a gyöngy?

— Mit kíván tőlem Jézus azért, hogy békességszerző ember legyek?

Ajánlott irodalom:

Jean Vanier: A közösség (A megbocsátás és az ünnep helye) (Vigilia Kiadó, 1995.)

Jean Vanier: Jézus, a szeretet ajándéka (Harmat Kiadó, Bp. 1995.)

Csiszár Mária: Mégis élsz, Barackvirág (Márton Áron Kiadó, Bp. 1994.)

VINCZE ENDRE

"FÉNYESEBB A KARDNÁL A LÁNC"

- 2. -

Esettanulmány a katonai szolgálat megtagadásáról

3. 1. A Biblia látásmódja

Izajás-Mikeás próféta jövendölése

A fentebb említett "Ekevasat a kardokból" próféta jövendölés az Ószövetségben két párhuzamos helyen is megtalálható: Izajás 2,1-5 és Mikeás 4,1-5. Kiválasztva pl. ez utóbbit, a következő szöveg áll előttünk:

Eljövendő napokban ez történik majd:

Szilárdan áll Jahve házának hegye.

A legmagasabb hegy - fölébe emelkedik minden halomnak.

Odasereglenek a nemzetek, a sok nép útra kel.

Gyertek - mondják - menjünk fel Jahve hegyére,

Jákob Istenének házához,

hogy tanítson meg minket útjaira, az ő ösvényein akarunk járni.

Mert Sionról társadalmi rendet hirdetnek meg, mégpedig mint Jahve szavát Jeruzsálemből.

Jahve elsimítja sok nemzet vitáját,

Ő a döntőbíró sok nép fölött az egész földön.

A kardjából ekevasat kovácsolnak,

a lándzsáikból pedig szőlőmetsző késeket, s többé senkit sem képeznek ki háborúra.

Szőlője tövében ül majd mindenki meg fügefája alatt, és nem fél senkitől.

Igen, a Seregek Urának ajka mondta ezt így.

S ha a nemzetek (még) mind a maguk útján járnak is, mindegyik a maga istene nevében, mi azért járjuk utunkat Jahve, a mi Istenünk nevében Örökkön örökké.

Gerhard Lohfink teológiai professzor, egykor a tübingeni egyetem tanára, tanulmányt közöl a szöveg kapcsán az erőszakmentesség témakörében a MÉRLEG 88/4 számában, s arra keresi a választ, miként értelmezte az egyház az ókortól napjainkig a Biblia üzenetét. "Az Ószövetségben az Izrael reményét megfogalmazó szövegek közül ez az egyik legfontosabb és legmegindítóbb, mert e jövődőlés tulajdonképpen látomás a népek közti végérvényes és egyetemes békéről" - írja a szerző.

Az emberiség története folyamán többször is megjövendölték az örök békét. E látomás megvan a marxizmusban, Kantnál, Vergiliusnál és megvolt az ókori Keleten. Izajás és Mikeás látomását azonban ezek között is egyedülállónak tartja Lohfink. A bibliai idézet sajátosságai öt pontban foglalhatók össze:

Az egyetemes béke csak Isten kezdeményezésére jön létre. Isten az, aki fölemeli a világ minden hegye fölé a jeruzsálemi templom hegyét. Isten az, aki így utat mutat a nemzeteknek, és akinek a világosságában Izrael is útra kel. Az "út" szó, illetve az "újtát járni" kifejezés ebben az összefüggésben, mint más helyeken is a Bibliában - az életmódot, egy nép átfogó életrendjét jelenti. Mikeás szerint tehát az egyetemes béke alternatív társadalmi renden múlik.

Az egyetemes béke eredetének pontosan megadható és körül határolható helye van: Sion ill. Izrael. Az a társadalmi rend, amely meghozza a világnak a békét, nemcsak a Sionról ered, hanem Isten népe a Sion hegye körül mintaszerűen meg is valósítja azt. Az egyetemes béke attól függ, hogy van-e olyan nép, amely az egymással harcoló népekkel ellentétben mintaszerűen elkezdni élni a Jahve által lehetővé tett békét. Ez a nép "Jákob háza", vagyis Izrael.

e) Az egyetemes béke nem háború és nem is misszió által terjed el, hanem egyedül saját elbűvölő hatása által. Mihelyt világítani kezd ez az Izrael által valósággal létező békemodell, a világ népei megindulnak Jeruzsálem felé, hogy ott megtanulják azt az elbűvölő társadalmi rendet, amely egyedül teszi lehetővé a békét. Tehát az egyetemes béke nem háború által jön létre, amelyben Izrael békére kényszeríti az összes népeket, tehát nem a Pax Romana modellje szerint ("kíméld, aki meghódolt, de leverd, aki lázad, - Vergilius, Aen. VI, 853). Az a téveszme, hogy a népek közti békét meg lehet teremteni erőszakkal, végigvonul

az egész világtörténelmen. Mikeás viszont mentes ettől a téveszmétől.

Az egyetemes béke nem transzcendens, nem is tisztán belső- lelki, hanem földi-társadalmi valóság. Az egyetemes béke, amelyről Mikeás beszél, nem mennyei béke, hanem a földön megvalósuló béke. És itt nem a szív békéjéről van szó, miközben kívül továbbra is békétlenség van, hanem olyan békéről, amely megváltoztatja a társadalmat.

A szöveg egész realiztikus módon beszél erről: nem lesz többé katonai kiképzés és fegyverkezés. Szó szerint kell venni a kardoknak ekevassá történő átalakítását is. Mivel a vas ritka és drága volt, gazdasági szempontból teljesen ésszerű volt a kardok ekevassá kovácsolása.

A béke csak a jövőben jön majd el egyetemesen, de Izraelben már most el kell kezdődnie. Mikor kezdődik meg ez az univerzális béke? Mikeás szerint: "az idő folyamán, az eljövendő napokban". Teljesen félreértenénk e kifejezést, ha apokaliptikusan értelmeznénk: régi aión végeként és új aión kezdeteként. Bár csakugyan történelmi fordulatról van szó, az UJ, amivel Isten megajándékozza a világot, e földi történelemben következik be: a földi jövőben, de e jövő már belenyúlik a jelenbe.

3.2 A szöveg értelmezése a nagykonstantini fordulat előtt

Az őskeresztények az első három században nem katonáskodtak, inkább vállalták az üldöztetést, oroszlánok elé dobást, halált, így őrizték a Krisztustól kapott s az apostolok-tanítványok által továbbadott hit tisztaságát. Az "Ókeresztény írók" sorozat több kötetében is találunk ezt igazoló korabeli szövegeket (Szt. István Társulat, Vanyó László szerk.). Jusztinosz például így értelmezi Izajás-Mikeás jövődőlését: "Mert hogy ez (ti. a szóban forgó jövődőlés) bekövetkezett, arról ti is meggyőződhetek. Jeruzsálemből ugyanis tizenkét férfi ment el a világba, akik tudatlanok voltak, még a nyelvet sem ismerték, de Isten erejével hirdették minden embernek, hogy Krisztus küldetésében járva tanítják Isten igéjét; és mi, akik egykor egymást öldöstük, most nemcsak, hogy ellenségeinkkel nem hadakozunk, hanem - mivel sem hazudni nem akarunk, sem a bennünket kikérdezőket megtéveszteni-, Krisztust bátran megvallva megyünk a halálba."

A Konstantin előtti kor elvi és gyakorlati álláspontja szempontjából a következő szövegek fontosak még: Jusztinosz: Apologia 39, Dialogus 110; Szent Iréneusz: Adversus haereses IV,34,4; Tertullianus: Adversus Marcionem III, 21,3-4; Adversus Judaeos III, 9-10 és Origenész: contra Celsum V,33; Szent Atanáz: De incarnatione Verbi 51.

Az alábbiakban azt a kérdést vizsgáljuk, hogy megértették-e és átvették-e az ókori egyház teológusai az egyetemes béke fenti kritériumait?

Az említett szövegek világosan utalnak Isten kezdeményezésére. Isten megragadta a kezdeményezést Jézus Krisztus, az ő Fia által és határozottan belenyúlt a világ életébe. Ahogy szent Atanáz kifejezi: "Ki vitte mindezt végbe? Ki egyesítette békességben azokat, akik azelőtt gyűlöltek egymást, ha nem az Atya szeretett Fia, mindenek üdvözítője, Jézus Krisztus?" (De incarnatione Verbi)

Az Isten kezdeményezéséből születő békének az említett szövegekben pontosan megadható helye van: ez pedig Isten újszövetségi népe, benne valósul meg a mikeási jövendölés. A béke helye az Egyház, mint kontrasztársadalom. Ahogy Jusztinosz kifejezi: "mi, akik egykor egymást öldöstük, most ellenségeinkkel nem hadakozunk..."

Hogy a béke a világban nem háború és erőszak által terjed el, kiderül pl. Atanáz következő mondatából: "A durva lelkületű barbárok, amíg ragaszkodnak bálványáldozataikhoz, még ma is acsarkodnak egymás ellen, és egy óráig sem bírják ki kard nélkül. De mihelyt tudomást szereznek Krisztus tanításáról, azonnal áttérnek a háborúskodásról a földművelésre, kezüket pedig, ahelyett, hogy kardot ragadnának vele imára emelik" (De incarnatio Verbi).

Az ókori egyház alapvető feladatának tekintette, hogy minden népet Krisztus tanítványává tegyen. Ez azonban nem a modern értelemben vett szisztematikus missziós tevékenység volt. A tizenkét apostol, akiket a feltámadt Krisztus küldött, az egész világon hirdették az evangéliumot, és helyi egyházakat alapítottak. Ezek a helyi egyházak a hagyomány biztos továbbadásának központjai voltak, ahol Jézus gyakorlata tovább élt. Ez a gyakorlat oly nagy hatást fejtett ki, hogy a pogányok maguktól özönlöttek az egyházba (Origenész: contra Celsum V,33).

Az ókori egyház teológusai földi, társadalmi békére gondoltak, nem pedig mennyei, másvilági vagy lelki békére. Amikor a korai egyház-atyák arról beszélnek, hogy "mi már nem is tudunk harcolni" (Iréneusz, Adv. haer. IV,34,4), akkor ezt korántsem képletesen értik. Ennek hátterében az az egészen Konstantinig megőrzött egyházi gyakorlat keresendő, amelynek értelmében a hívőknek meg volt tiltva, hogy katonák legyenek. Ha katona kérte a keresztséget, határozottan meg kellett ígérnie, hogy nem fog ölni és nem vesz részt katonai akciókban. Az ókori egyház béketeológiája tehát nem utópia volt, hanem konkrét tartalommal bírt, s az erőszakmentesség által politikai jelentőségre is szert tett. Hogy milyen józanul és realiztikus módon beszélnek az akkori teológusok a keresztények erőszakmentességéről, azt az a tény is mutatja, hogy gyakran ugyanott beszélnek a vértanúságról is (pl. Atanáz: De incarnatio Verbi 52).

Vajon mikor jön el az ókori egyházatyák véleménye szerint a megígért egyetemes béke? Az egész ókori egyház Szent Agostonig teljesen egyértelmű választ ad erre a kérdésre: a jövendölés most, napjainkban beteljesedett. Ez a válasz lélegzetelállító! A 20. század egyháza egyáltalán nem merne ilyesmit állítani. Az ókori egyháznak viszont még volt bátorsága azt mondani: ami Mikeás-nál áll, mindaz már beteljesedett Isten újszövetségi népében.

Az eljövendő napok tehát nem valamiféle távoli jövőre vonatkoznak, hanem a jelenre. Pontosabban: arra a korszakra, amelyben Jézus élt és amelyben az egyház most él. "Az utolsó napokban, miután Jézus láthatóan megjelent közöttünk, eljövünk az úr fénytől sugárzó hegyéhez" (Origenes: Contra Celsum V,33).

Az atyák csaknem egybehangzó értelmezése szerint az összes hegy fölé magasodó hegy: Krisztus. - Az "Úr háza", amely ezen a hegyen épült fel, az egyház. A népek oda özönlése: a kereszténység meglepően gyors elterjedése a pogányok között. - A Tóra, amely Sionról származik: Krisztus új törvénye, amelyet a hegyi beszéd tartalmaz. - Hogy Isten ítél a nemzetek között, az azt jelenti, hogy a történelemben most tesz különbséget az evangéliumot elfogadó és az evangéliumot elutasító népek között. - Végül a kardoknak ekevassá való átalakítását azzal a teljes erőszakmentességgel értelmezik, amelyet az egyházban megvalósítanak.

S mivel az egyház nép a népekből, benne már összegyűltek a pogány népek, ezért a népek egyetemes békéjére vonatkozó jövendölés az ókori egyház felfogása szerint már beteljesedett - épp Isten nemzetközi népében, az egyházban. Micsoda öntudat! Nem kellett volna-e az ókori egyház teológusainak szerényebbnek lenniük?

Talán igen. De vajon mi jobb? Olyan szerénység, amely felfogta, hogy Jézus nem lehetett a Messiás, ha a világon még nem kezdődött el a messiási béke vagy a mi mai szerénységünk, amely már rég elvesztette azt a reményt, hogy a messiási béke elkezdődhet még ezen a világon, s amely éppen ezért a mennyei transzcendenciába helyezi át e békét, amivel viszont meghazudtolja Jézus Messiás-voltát?

3.3 A szöveg értelmezése a nagykonstantini fordulat után

A 4. században az egyház átalakult közösségi egyházból birodalmi egyházzá, s ezzel gyökeresen megváltozott a szóban forgó jövendölés értelmezése is. E fordulatért Eusebiosz, cezarea püspöke a felelős. Politikai teológiájában Eusebiosz szoros kapcsolatba hoz egymással három dolgot: 1. a Krisztus által kinyilatkoztatott monoteizmust; 2. az Augustus által alapított és most Konstantin által vezetett imperium Romanum-ot; 3. a népek egyetemes békéjét (Praeparatio evangelica, I. 4,2-5). Eusebiosz szerint régebbi korokban a sok isten uralmának, az istenek poliarchiájának a földi uralkodók sokasága felelt meg.

Az isteni uralom megosztottságának tehát a földi-politikai uralom megosztottsága felelt meg, aminek következménye a népek közti állandó háborúskodás volt.

Ehhez a helyzethez képest Krisztus hozta meg a fordulatot. A népeknek kinyilatkoztatta az egy igaz Istent, az antik isteneket pedig megfosztotta hatalmuktól. Ezzel pontosan egyidejűleg Augustus római császár véget vetett a politikai hatalom megosztottságának, és egyetlen uralommal helyettesítette: az imperium Romanummal. Isten Krisztus által kinyilatkoztatott monarchiája tehát megfelelt az államhatalom Augustus alatt felragyogó monarchiájának.

Mindez azonban csak Konstantin császár uralkodása alatt valósult meg teljesen. Csak alatta érvényesülhetett politikailag is egészen hatásosan Isten egyeduralkodása, mert Augustus-szal el-lentében Konstantin az egy igaz Istennek szolgált. Ennyiben a messiási korszak, amelyet Krisztus hozott el, valójában Konstantinnal bontakozik igazán: Isten ". egyeduralkodásának kinyilatkoztatása és a politikai egyeduralkodás megteremtése meghozza a népek között az egyetértést és a békét. Eusebiosz számára Krisztus isteni mivoltának és a kereszténység igazságának legfőbb bizonyítéka épp a világ átalakulása az egységes imperium Romanummá valamint a messiási béke beköszöntése a pax Romana alakjában. Eusebiosz teológiája rendkívüli hatással volt, többek között például Aranyszájú Szent Jánosra, Alexandriai Szent Cirillre, Kúroszi Theodoroszra és Szent Jeromosra. De vajon mit őrzött meg és mit változtatott meg Eusebiosz a mikeási szöveg ókeresztény értelmezésének hagyományából?

Eusebiosz megőrzi azt, hogy a népek egyetemes békéje egyedül Isten kezdeményezéséből fakad; hogy ez a béke nem transzcendens és nem is csupán belső-lelki béke, hanem földi-társadalmi valóság; hogy a népek egyetemes békéje már most elkezdődött (vagyis a fenti a), d) és e) pontokat). A fenti b) ponttal ellentétben viszont Eusebiosznál az egyetemes béke helye többé nem Isten Újszövetségi népe, hanem a Római Birodalom. És ami ezzel szorosan összefügg: az egyetemes béke immár nemcsak erőszakmentesen terjed, hanem erőszak által is. Sőt, ezt a békét - a fenti c) ponttal ellentétben - alapjában véve épp az erőszak tartja fenn. Ezért egyáltalán nem véletlen, hogy Eusebiosznál és követőinél az értelmezés kapcsán milyen sok szó esik a római fegyverekről.

Míg tehát a Konstantin előtti ókeresztény teológusok az egy- háztól várták az egyetemes béke megvalósulását, addig Eusebiosz az államtól várja ezt. Ezzel az ekklesziológiát rossz alapokra helyezte. Eusebiosz voltaképpen tévedése abban áll, hogy túl közel hozta az egyházat a római államhoz, illetve: hogy a kettőt egyetlen rendszerbe helyezte, amelyben a kettő részben

azonos, részben komplementáris módon kiegészíti egymást. Eusebiosz csak akkor kerülhetett volna el ezt a tévedést az ekklesziológiában, ha ragaszkodik a kezdeti egyháznak ahhoz a felismeréséhez, hogy az egyháznak kontraszttársadalomként különböznie kell a világ összes társadalmától. Később Szent Ágoston megkérdőjelezi azt a politikai naivitást, amellyel Eusebiosz a római államot szemlélte. Ágoston már nem tudta azonosítani az oszövetség által megjövendőlt békét a pax imperii Romani-val, önála viszont fennáll az a veszély, hogy a messiási béke egészen a másvilágba helyeződik. A De civitate Dei elején Ágoston beszél családi békéről, az államon belüli békéről és mennyei békéről, de nem beszél a földi zarándokútját járó civitas Dei-ről, amely közösségeinek egyetértésében már most előre megvalósíthatja a mennyei békét. Ennek talán az lehetett az oka, hogy Ágoston, aki átélte a donatista szakadással együtt járó vizálykodást és békétlenséget, már nem volt képes arra, hogy a vándorló egyházat a messiási béke társadalmi helyének tekintse.

Ákárhogy is volt, ezen a ponton meg kell szakítanunk az ókori egyház béketeológiájának vizsgálatát, és pillantást kell vetnünk az Újszövetségre. Vajon az értelmezést illetően melyik oldalon áll az Újszövetség: Jusztinoszén, Eusebioszén vagy Ágostonén?

3.4 A szöveg értelmezése az Újszövetségben, az Evangéliumok fényénél

Megjegyzés: az alábbi elemzésben is felhasználtam Gerhard Lohfink: „Ekevasat a kardokból” c. tanulmányát.

Forrás: Mérleg, 88/4 szám, 351 oldal. Perikópák: Iz 2,1-5, Mik 4,1-5

Az egyházatyák szerint a Sionról származó Tóra Krisztus új törvényét, a Hegyi Beszédet jelenti. Kimutatható, hogy a Máté evangélista szerinti Hegyi Beszéd (Mt 5-7) sok tekintetben valóban folytatja az izajási-mikeási teológiát:

Láttuk, hogy az ószövetségi idézetben alternatív társadalmi rendről van szó, s ez hozza létre a világban az egyetemes békét. A hegyi beszéd valóban törát, azaz társadalmi rendet hirdet meg. Ez nem maga a Sinai-hegyen kinyilatkoztatott Tóra, de nem is új tóra, hiszen a törvényből egy i betűt vagy egy vesszőt sem szabad elhagyni (Mt 5,18). A hegyi beszéd valójában az az értelmezési kulcs, amelynek segítségével Krisztustól kezdve olvasni és élni kell a Sinai-hegyen adott Tórát. A hegyi beszéd tartalmazza azokat az eszkatologikus-messiási értelmezési elveket, amelyek fényében az egyháznak alakítania kell Izrael társadalmi rendjét.

Láttuk, hogy a Sionról származó Tóra véget vet az erőszaknak és meghozza a békét. A hegyi beszéd egyik legfontosabb helyén viszont épp az erőszak megszüntetéséről van szó: a hegyi beszéd tanítása

szerint az erőszak csak úgy szüntethető meg, ha az ember az erőszakot nem viszonozza, hanem elviseli, és erőszakmentességgel megpróbálja megnyerni ellenségét (Mt 5,38-42).

Láttuk, hogy Mikeás szerint a népek egyetemes békéje pontosan megadható helyről származik, nevezetesen Izraelből, Jákob házából. Ennek megfelelően a hegyi beszéd is Isten népéhez fordul és nem a pogányokhoz, amire Máté nagyon nagy súlyt helyez a hegyi beszéd bevezetésénél: Jézus hallgatósága egész Izraelt képviseli

Mt 4,25): "csapatostul kísérték Galileából, Dekapoliszból, Jeruzsálemből, Judeából és a Jordánon túlról").

Láttuk, hogy Mikeás szerint az Istentől származó alternatív társadalmi rend nem erőszak révén terjed el, hanem tulajdon elbűvölő hatása által. Ez a gondolat is fontos szerepet játszik a hegyi beszédben: Isten népe, amely a Messiás által eszkatologikus módon értelmezett törát követi, a világ világossága (Mt 5,14). A hegyen épült város pedig, amelyet nem lehet elrejteni (uo.), arra vonatkozik, hogy Isten új városa, az igazi Izrael, már fölébe emelkedik az összes hegyeknek, s ragyogó világossága magához vonzza a nemzeteket (vö. Iz 60,1-3).

Láttuk, hogy a mikeási szövegben szó van a "már" és a "még nem" feszültségéről is. A világ népei még nem élnek az Istentől való társadalmi rend békéjében. De Izraelnek :már most ebben az alternatív rendben kell élnie: "most pedig gyertek, Jákob háza, kezdjünk hozzá, hogy utunkat Jahve világosságában járjuk". Megtalálható ez a gondolat a hegyi beszédben is. Izrael fölött már felragyogott az ur fényessége, s a fényességgé lett Izraelnek már most világítania kell minden nép előtt: "A ti világosságotok úgy világítson az emberek előtt, hogy jótetteiteket látva dicsőítsék Mennyei Atyátokat" (Mt 5,16). Látható tehát: a hegyi beszéd szó szerint nem idézi ugyan a jövődölést, de a prófétai szöveg gondolati tartalma csorbítatlanul jelen van benne.

3.5 A szöveg értelmezés eredményének összefoglalása

Az Iz 2,1 5 és a vele párhuzamos Mik 4,1-5 szövegek legfontosabb tanítása az, hogy Isten erőszakmentességen alapuló alternatív társadalmi rend által meg fogja ajándékozni a világot az egyetemes békével. A világ társadalma abban a pillanatban át fogja venni ezt az alternatív társadalmi rendet, mihelyt Izrael, Isten népe meggyőzően élni kezd e rend szerint. A mikeási szöveg pompás képpel fejezi ki ezt a meggyőző hatást: a Sion hegye fölébe magasodik a világ összes hegyének. Világosan kiderül ebből, hogy a prófétánál a földi valóság társadalmi létrehozásáról van szó. óvakodnunk kell attól, hogy ezt a békeígéretet egyedül a másvilágra vonatkoztassuk. Először is az ószövetség nem ismerte ennek a világnak és a másvilágnak a

megkülönböztetését. Minden reménység ezzel a földdel és ezzel a történelemmel volt kapcsolatos. Másodszor, Jézusnál sem lehet kimutatni e két világ merev szétválasztását. Jézus egyszerűen Isten országáról beszél, amely már most közeledik. Végül az ókori egyházatyák egészen Agostonig mindnyájan földi-társadalmi valóságként értelmezték a békejövődölést. Ez éppúgy vonatkozik azokra, akik szembe állították az egyházat és az államot, mint azokra, akik megengedhetetlenül közel hozták egymáshoz a kettőt. Mindkét csoport azt mondta: az egyházban már most társadalmi valósággá lett a népek egyetemes békéje, amelyet a próféták megjövöndöltek. Agoston után azonban az egyházi hagyományban és a teológiában egyre inkább az a nézet vált általánossá, hogy e prófétai ígéret csak a történelem befejeztével, a másvilágon, a halottak feltámadása után teljesezhet be. Gyakran érvelnek így, még gyakrabban ez a fajta argumentáció a teológiai viták hallgatolagos alapgondolata. Kérdéses azonban, hogy helyesen ítéljük-e meg így az Izajás és Mikeás hatástörténetét. Hiszen nem csak mindazok a túlvilágiasító és bensőségesítő irányzatok sorolandók ide, amelyek Agoston nyomán kialakultak. Ha már az értelmezés szolgálatában számba vesszük az egész hatástörténetet, akkor legalább fel kellene idéznünk a középkori egyház kísérleteit is Isten békéje és a treuga Dei érvényesítésére Európában. (Treuga Dei =Isten kegyelméből való fegyver-nyugvás, harctilalom, 11. szd-i elv, v.ö.: Pax Dei, azaz Istenbéke mozgalom, amelyben az erősek megvédik a gyengéket, míg a Treuga Dei megtilt minden fegyveres harcot!)

Végül a hatástörténet átfogó áttekintésében feltétlenül figyelembe kellene venni a marxizmus világra szóló, óriási energiával és borzasztó áldozatokkal végrehajtott kísérletét a társadalmi béke megteremtésére. Ma világos, hogy a marxista kísérlet a zsidó- keresztény hagyomány elvilágiasítása. Végre az egyháznak fel kellene tennie magának a következő kérdést: vajon a marxizmus erőszakos kísérlete a nemzetek közötti béke megteremtésére nem a számtalan emberi csőd miatti kétségbeesésből fakadó, utolsó következménye-e annak, hogy az egyház azt a békét, amelyet messiási népként a történelemben élnie kellene, tisztán légies túlvilági békévé tette.

Aki a korai atyák béketeológiáját az egyház későbbi (állítólag realisztikus!) tapasztalataira való hivatkozással semlegesíteni szeretné, az más nehézségbe is beleütközik. Fel kell vetni ugyanis a kérdést, hogy a korai egyházatyák, akik közelebb voltak az Ószövetséghez és a zsidósághoz, nem értettek-e meg valamit, amit mi réges-rég elfelejtettünk. Nevezetesen azt, hogy a Messiás eljövetelével elkerülhetetlenül együtt jár a világ és a társadalom megváltozása, amelynek színhelye épp a Messiás népe. A Messiáshoz hozzátartozik a béke, amelyet Ő hoz! Ha nem jön el ez a béke - mégpedig társadalmilag megfogható formában -, akkor nem jött el a Messiás sem! Nyilvánvaló, hogy a

korai egyházatyák még tisztában voltak ezzel. Előttünk elhomályosult ez, mert a krisztológia réges-rég beszűntette a párbeszédet a zsidósággal.

A zsidó-messiási realizmustól való elszakadással azonban az egyház sokkal többet adott fel, mint a zsidósággal folytatott igazi párbeszédet. Egyre kevésbé tud szót érteni a modern emberrel is, aki egyáltalán nem tud másképp, mint realiztikus társadalmi fogalmakban gondolkodni. Az egyház kénytelen ugyanis így szólni hozzá: Krisztus megváltotta a világot, békét hozott - de ebből a megváltásból és békéből csak a másvilágon fogsz észlelni is valamit. Friedrich Nietzsche kétértelműsége miatt elutasította ezt a választ. Folyton azt hangoztatta, hogy a megváltásnak, ha valóban bekövetkezett, láthatóvá kell válnia.

A láthatatlan megváltás szerinte öncsalás. Ezért vont le a következtetést: "Ha Krisztusnak csakugyan az volt a szándéka, hogy megváltsa a világot, akkor nem mondott ezzel csődöt?" (Menschliches, Allzumenschliches II; Vermischte Meinungen und Sprüche 98). A 20. század második felében természetesen mélyreható fordulat történt. Egyre világosabbá vált a teológia számára, hogy a megváltásról való beszédnek földi-társadalmi következményei kell, hogy legyenek. Ebből a felismerésből született a felszabadítás teológiája. E felismerés elkerülhetetlen volt, s még sokáig nem fogja nyugton hagyni az egyházat.

Am a felszabadítási teológia minden fajtájának jót tenne, ha szem előtt tartaná az egyetemes társadalmi felszabadulás Izajás-Mikeás által megjelölt alapszerkezetét: a szó bibliai értelmében vett béke, amely nem más, mint az üdvösség, nem valósítható meg erőszakkal a népek számára. Csak elbűvölő hatása révén terjedhet el. És nem érhető el anélkül, hogy Isten népe magáévá ne tenné a hegyi beszédben feltárolt alternatív társadalmi rendet.

Azaz: e béke feltétele a hit és Krisztus követése, színhelye tehát csak az egyház lehet. Ezért minden társadalmi reformnál, amellyel keresztények megpróbálják megváltoztatni a profán társadalmat, sokkal fontosabb lenne, hogy maguk a keresztény közösségek végre azzá a társadalommá váljanak, amelyet Isten kíván.

A világi társadalom igazi megváltozása csak az Izajás, Mikeás és a Mt 5,16 által megjelölt módon lehetséges: "Most pedig gyertek, Jákob háza: kezdjünk hozzá, hogy Jahve világosságában járjuk utunkat." "Ha a nemzetek még mind a maguk útján járnak is, mindegyik a maga istene nevében, mi azért járjuk utunkat Jahve, a mi Istenünk nevében, örökkön örökké." - "úgy világossodjék a ti világosságtok az emberek előtt, hogy jótetteiteket látva dicsőítsék mennyei Atyátokat."

GROMON ANDRÁS

HÜTLEN, AVAGY OKOS SÁFÁR?

(LK 16,1-10)

Jézus egyik legismertebb, ugyanakkor legkevésbé értett példabeszéde a „hütlensé sáfáról” szóló, ezen belül is az, hogyan minősíthetett Jézus okosnak egy (állítólag) hétpróbás bűnözőt. A megfelelő háttérismeretek birtokában azonban megoldódik a rejtély.

A példabeszéd

(1) Tanítványaihoz is szólt: „Volt egy gazdag ember, akinek volt egy intézője, és ezt bevádolták nála azzal, hogy tékozolja a vagyonát. (2) Hívatta, és ezt mondta neki: »Mit hallok rólad? Számolj el vagyonkezeléseddel, mert nem végezheted többé a vagyonkezelést.« (3) Az intéző erre ezt mondta magában: »Mi tegyek most, hogy uram elveszi tőlem a vagyonkezelést? Kapálni nincs eröm, koldulni szégyellek. (4) Tudom már, mit tegyek, hogy amikor eltávolítanak a vagyonkezelésből, befogadjanak házukba az emberek.« (5) Egyenként magához hívatta urának adósait. Az elsőhöz így szólt: »Mennyivel tartozol uramnak?« (6) Az meg így szólt: »Száz hordó olajjal.« Mire ő azt mondta neki: »Vedd át az adósleveledet, ülj le, és írd gyorsan ötvenet!« (7) Aztán egy másiknak ezt mondta: »Hát te mennyivel tartozol?« Az meg így szólt: »Száz zsák búzával.« Azt mondta neki: »Vedd át az adósleveledet, és írd nyolcvan!« (8a) És az úr megdicsérte az igaztalan intézőt, mivel okosan járt el. (8b) Mert e világ fiai okosabbak a maguk nemében, mint a világosság fiai. (9) Én is mondom nektek: Szerezzetek magatoknak barátokat az igaztalan mammonnal, hogy amikor megszűnik, befogadjanak titeket az örök sátrakba.»

Előzetes tudnivalók

Megoszlanak a vélemények arról, hogy itt Jézus által kitalált történettel van-e dolgunk, vagy olyan, közszájon forgó történetről, amelyet Jézus csupán átvett, esetleg egy konkrét botrányos esetről, amely akkoriban beszédtéma volt.

Az elbeszélésből nem derül ki, hogy miben állt az intéző tékozlása, és az sem, hogy a vád megalapozott volt-e, vagy sem, bár „kiútkeresésével” az intéző hallgatólagosan elismeri azt. Mindenesetre ugyanaz a „tékozol” ige áll itt, mint a Lk 15,13-ban.

A példabeszéd konkrét galileai gazdasági viszonyokat feltételez: A – gyakran külföldi – nagybirtokosok egy általános bérlőnek adták ki földjeiket, az meg „alhaszonbérlőknek”, akik aztán a földet megművelő parasztnak (akiktől a tényleges terméstől függetlenül behajtották a bérleti díjat). Ebben a rendszerben nagyon fontos szerep jutott a meglehetősen nagy önállósággal